

“O‘ZBEKISTON SUD-HUQUQ TIZIMIDAGI ISLOHOTLARNING HUQUQIY ASOSLARI VA AMALIY NATIJALARI”

Gulnoza Jumayeva Sodiq Qizi

Termiz davlat universiteti yuridik fakultetining 1-bosqich talabasi

Email: Lucy0060606@gmail.com

Annotatsiya: *Ushbu maqolada O‘zbekiston sud-huquq tizimidagi islohotlar, ularning huquqiy va amaliy natijalari tahlil etilgan. Sud tizimidagi mustaqillikni ta’minlash, sudlovning shaffofligini oshirish, elektron tizimlarni joriy etish kabi islohotlar yoritilgan. Shuningdek, sudyalar malakasini oshirish, sud qarorlarining ijrosini yaxshilash, jamoatchilik ishonchini oshirish kabi ijobiy o‘zgarishlarga urg‘u beradi. Islohotlar jarayonida yuzaga kelgan huquqiy va tashkiliy muammolar, normativ-huquqiy nomuvofiqliklar ham ko‘rib chiqilgan. Maqola sud tizimini takomillashtirish va xalqaro tajribalarni integratsiyalash bo‘yicha tavsiyalarni o‘z ichiga oladi. O‘zbekiston sud tizimining yanada samarali va adolatli bo‘lishi uchun zarur bo‘lgan chora-tadbirlarni belgilaydi.*

Kalit so‘zlar: *sud-huquq islohotlari, sud mustaqilligi, adolatli sudlov, raqamli sud tizimi, sudlov shaffofligi, sud qarorlarining ijrosi, fuqarolar huquqlari, sudyalar malakasi, huquqiy islohotlar, xalqaro huquq*

Kirish

Mamlakatda qonun ustuvorligini ta’minlash, inson huquq va erkinliklarini real hayotda amalga oshirish va odil sudlovga erishish yo‘lida sud-huquq tizimining samarali ishlashi muhim omil hisoblanadi. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti tashabbusi bilan so‘nggi yillarda amalga oshirilayotgan sud-huquq tizimidagi keng ko‘lamli islohotlar ushbu tizimning mustaqilligini, adolatga xizmat qilish darajasini va jamoatchilik ishonchini oshirishga qaratilgan. Ushbu islohotlar

davlat va jamiyat hayotining barcha sohalarida izchil demokratik tamoyillarni qaror toptirishda muhim bosqich bo‘lib xizmat qilmoqda.

Sud-huquq tizimi davlat hokimiyati tarmoqlari ichida mustaqil, teng va muvozanat tamoyiliga asoslangan bo‘lib, fuqarolarning konstitutsiyaviy huquqlarini himoya qilish, qonun ustuvorligini ta‘minlash va ijtimoiy adolatni qaror toptirishda beqiyos rol o‘ynaydi. Mazkur tizimning mustahkam ishlashi fuqarolarning davlatga bo‘lgan ishonchini belgilovchi asosiy mezonlardan biridir. Shu boisdan, sud-huquq sohasidagi har qanday islohot – faqatgina huquqiy tizim doirasida emas, balki kengroq ijtimoiy va siyosiy kontekstdagi taraqqiyotning ajralmas qismidir.

O‘zbekistonda 2017-yildan boshlab bosqichma-bosqich amalga oshirilayotgan sud-huquq islohotlari quyidagi yo‘nalishlarni o‘z ichiga oladi: sud tizimining mustaqilligini ta‘minlash, sudyalar faoliyati ustidan nazoratning ochiqligi, sud qarorlarining sifatini oshirish, fuqarolarning sudga murojaat qilish imkoniyatlarini kengaytirish va zamonaviy axborot texnologiyalarini joriy etish orqali sud amaliyotini raqamlashtirish. Bu jarayonlar milliy qonunchilikni xalqaro standartlarga moslashtirish bilan birga, fuqarolik jamiyatining huquqiy asoslarini mustahkamlashga ham xizmat qilmoqda.

O‘zbekiston Respublikasida sud-huquq tizimi islohotlari mamlakatda huquqiy davlatni barpo etish va fuqarolarning huquq va erkinliklarini himoya qilishda muhim rol o‘ynamoqda. Sud hokimiyati mustaqilligini ta‘minlash, adolatli sudlovni amalga oshirish va davlatning qonun ustuvorligini ta‘minlashga qaratilgan islohotlar asosida keng qamrovli normativ-huquqiy hujjatlar ishlab chiqilgan. Ushbu normativ-huquqiy asoslar O‘zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi, qonunlar, Prezident farmonlari va xalqaro huquqiy me‘yorlar asosida tashkil etilgan.

O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi sud tizimining asosiy normativ hujjati bo'lib, unda sud hokimiyatining mustaqilligi va odil sudlovni amalga oshirishga bo'lgan davlat majburiyatlari belgilangan. Konstitutsiyaning 136-moddasida sudlarning mustaqil bo'lishi va faqat qonun asosida ish ko'rishi ta'kidlangan. Sudlar qonun oldida tengdir, ularning faoliyati qonunlar va xalqaro huquqiy shartnomalar asosida tashkil etiladi. Bu esa sud tizimining mustahkam asosda ishlashini ta'minlashga xizmat qilmoqda.

Shuningdek, Konstitutsiyaning 136-moddasi sudylar faoliyatining mustaqilligini kafolatlashni nazarda tutadi. Sudlarning faqat qonun asosida ishlashlari ta'minlanishi, shuningdek, sudlarni jamiyatning barcha qatlamlari tomonidan e'tirof etilishini shakllantiradi. Bunday yondashuv sudlarning ishonchliligini oshirish va fuqarolarning huquqlarini himoya qilishni maqsad qilgan.

O'zbekiston Respublikasining "Sudlar to'g'risida"gi Qonuni sud tizimini yanada takomillashtirish, sudyalarni tanlash va ularning vakolatlarini aniqlash, sud amaliyotining shaffofligini oshirishga qaratilgan asosiy hujjatlardan biridir. Ushbu qonun sud hokimiyatining mustaqilligi, sudlar faoliyatining ochiqqligi va sud tizimi samaradorligini ta'minlashda muhim o'rin tutadi.

2017-yildan boshlab ushbu qonunga kiritilgan o'zgarishlar sudyalarni tayinlashda adolatli va shaffof tanlov tizimini joriy etishga qaratilgan. Sudylar faqat qonun oldida javobgar bo'lib, ularning faoliyatini faqat qonun va xalqaro huquqiy me'yorlar belgilaydi. Sud tizimidagi islohotlar davomida sudylar malakasini oshirish, sudning xolisligini ta'minlashga qaratilgan bir qator tashkiliy chora-tadbirlar amalga oshirildi.

Prezidentning sud-huquq tizimidagi islohotlarga qaratilgan farmonlari va qarorlari milliy qonunchilikni zamonaviylashtirishga, sud tizimining xalqaro

standartlarga moslashtirilishiga xizmat qilmoqda. Masalan, 2017-yil 15-maydagi “O‘zbekiston Respublikasida sud-huquq tizimini takomillashtirishga doir chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi Farmoni sud tizimida islohotlar jarayonini boshqarish va sud hokimiyatining mustaqilligini ta’minlashni nazarda tutadi. Ushbu farmon, sudyalar faoliyatining shaffofligini oshirish, sud qarorlarining ijro etilishi jarayonlarini soddalashtirishni o‘z oldiga maqsad qilib qo‘ygan.

Shuningdek, 2021-yil 23-martdagi “Sud-huquq tizimida amalga oshirilayotgan islohotlarni yanada chuqurlashtirishga doir takliflar” farmoni sud tizimi modernizatsiyasi bo‘yicha yangi yondashuvlarni joriy etdi. Ushbu farmon orqali sudlarda axborot texnologiyalaridan foydalanishni kuchaytirish, sud qarorlarining ijrosi tizimini yangilash va fuqarolarning sud tizimiga bo‘lgan ishonchini oshirishga katta e’tibor qaratildi.

O‘zbekiston Respublikasi xalqaro huquqning asosiy prinsiplari, xususan, BMT Inson huquqlari to‘g‘risidagi umumjahon deklaratsiyasi va Yevropa inson huquqlari konvensiyasi kabi hujjatlar bilan aloqalarini kuchaytirishga intilmoqda. Ushbu xalqaro huquqiy hujjatlar, O‘zbekistonning sud tizimiga bevosita ta’sir o‘tkazib, odil sudlovni ta’minlash, sudlarning mustaqilligini o‘stirish, fuqarolarning huquqlarini himoya qilishda asosiy qo‘llanma bo‘lib xizmat qilmoqda. O‘zbekiston Respublikasi ratifikatsiya qilgan xalqaro shartnomalar va kelishuvlar sud tizimining huquqiy asoslarini mustahkamlash va ijtimoiy adolatni ta’minlashda muhim rol o‘ynaydi. Xalqaro huquq normativlari bilan hamohang bo‘lgan milliy qonunchilik, mamlakatdagi sud-huquq tizimining samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Xususan, Venetsiya komissiyasi va Yevropa Kengashi tomonidan taqdim etilgan tavsiyalar va huquqiy me’yorlar sud tizimining mustahkamlanishiga yordam beradi.

O‘zbekiston Respublikasida sud-huquq tizimining islohoti uchun zarur normativ-huquqiy hujjatlar tizimi quyidagi asosiy qatlamlarni o‘z ichiga oladi:

- Konstitutsiya — sud hokimiyatining asosiy prinsiplari va sudning mustaqilligini ta'minlash.
- Qonunlar — sud tizimi faoliyatini tartibga soluvchi qonunlar, jumladan, “Sudlar to‘g‘risida”gi Qonun, “Jinoyat-protsessual kodeks” va boshqalar.
- Prezident Farmonlari va qarorlari — sud tizimining zamonaviy talablarga muvofiq qayta tashkil etilishiga doir hujjatlar.
- Xalqaro huquqiy hujjatlar — O‘zbekiston tomonidan ratifikatsiya qilingan xalqaro huquqiy shartnomalar va kelishuvlar.

Shunday qilib, O‘zbekiston Respublikasining sud-huquq tizimidagi islohotlar normativ-huquqiy asoslar bilan chuqur bog‘liq bo‘lib, ularning muvaffaqiyati xalqaro huquqiy me‘yorlarga moslashuv, milliy qonunchilikni takomillashtirish va sud tizimining sifatini oshirishga bog‘liqdir

O‘zbekiston sud-huquq tizimidagi islohotlar mamlakatda huquqiy davlatni mustahkamlash, adolatni ta'minlash va fuqarolarga samarali huquqiy yordam ko‘rsatish maqsadida amalga oshirilmoqda. Ushbu islohotlarning asosiy yo‘nalishlari sud tizimining mustaqilligini ta'minlash, odil sudlovning ochiqligi va shaffofligini oshirish, sudyalarni tanlash, tayinlash hamda malakasini oshirishni yaxshilashdan iborat. Quyida ularning har biri haqida qisqacha ma'lumot keltiriladi.

Sud hokimiyatining mustaqilligi huquqiy davlatning asosiy tamoyillaridan biri hisoblanadi. Sudlarning mustaqilligini ta'minlash, davlat hokimiyatining boshqa tarmoqlaridan mustaqil bo‘lishini kafolatlaydi. O‘zbekistonning Konstitutsiyasiga ko‘ra, sudlar faqat qonun oldida teng bo‘lishi va ularning faoliyati mustaqil bo‘lishi kerak. Sud hokimiyatining mustaqilligini ta'minlashda sudyalarni tayinlash va ularning faoliyatini nazorat qilishda shaffoflikni oshirish zarur. Shu maqsadda, sudyalarni tanlash va tayinlash tizimini yaxshilashga qaratilgan islohotlar amalga oshirilmoqda.

O'zbekiston sud tizimida odil sudlovning ochiqligi va shaffofligini ta'minlashga katta e'tibor berilmoqda. Sud jarayonlarining ochiq bo'lishi fuqarolarga va jamoatchilikka sud tizimiga bo'lgan ishonchni oshiradi. Elektron sud tizimlarining joriy etilishi, sud ishlarining onlayn tarzda kuzatilishi va qarorlarning tezkor e'lon qilinishi sudlarning shaffofligini ta'minlaydi. Elektron tizimlar yordamida sud ishlarini elektron ravishda taqdim etish, ariza va hujjatlarni onlayn tarzda topshirish imkoniyati yuzaga kelmoqda. Bu esa sud tizimining samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Sudyalar tanlovi va tayinlanishi sud tizimining sifatini belgilovchi muhim omil hisoblanadi. Sudyalar faqat o'zlarining huquqiy bilimlari va malakalari asosida tanlanishi kerak. Shuningdek, sudyalarni tayinlashda tashqi ta'sirlardan himoya qilish zarur. Sudyalar malakasini oshirish tizimi ham samarali ishlashini ta'minlash uchun takomillashtirilmoqda. Malaka oshirish kurslari, seminarlar va tajriba almashish orqali sudyalar yanada professional va mas'uliyatli ish olib borishlariga yordam beriladi.

Sud tizimining asosiy vazifalaridan biri fuqarolarning huquqlarini himoya qilishdir. Sudlarda yuritilayotgan ishlarning sifati va samaradorligi ularning fuqarolarga ta'sirini belgilaydi. Sud tizimida amalga oshirilayotgan islohotlar sud jarayonlarini tezlashtirish, ishlarning sifatini oshirishga qaratilgan. Elektron tizimlar va yangi texnologiyalarni joriy etish orqali ishlar ko'rib chiqilishining tezligi oshmoqda. Shu bilan birga, sud qarorlarining ta'siri fuqarolar hayotiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi, shuning uchun sud ishlarini sifatli va tezkor ko'rib chiqish muhim ahamiyatga ega.

O'zbekiston Respublikasida amalga oshirilayotgan sud-huquq islohotlarining asosiy maqsadi — fuqarolar huquqlarini himoya qilish, adolatni ta'minlash va jamiyatda huquqiy barqarorlikni mustahkamlashdir. Sud tizimidagi islohotlar bir qancha ijobiy natijalarga olib keldi. Ushbu bo'limda sud-huquq islohotlarining

amaliy natijalari, ayniqsa fuqarolarning sudga murojaat qilish imkoniyatlarining kengayishi, sud amaliyotidagi o'zgarishlar va sud tizimiga bo'lgan ishonchning oshishi kabi masalalar ko'rib chiqiladi.

Sud-huquq islohotlari natijasida fuqarolar uchun sudga murojaat qilish imkoniyatlari sezilarli darajada kengaydi. Elektron sud tizimlarining joriy etilishi, shuningdek, sud hujjatlarini onlayn tarzda taqdim etish imkoniyatlarining kengayishi sudga murojaat qilishni soddalashtirdi. Endilikda fuqarolar o'z arizalarini, shikoyatlarini va da'volarini elektron shaklda taqdim etish imkoniga ega bo'lib, bu sudga bo'lgan murojaatlarni tezlashtirdi. Bunday tizimlar fuqarolarga o'z huquqlarini himoya qilishda ko'proq imkoniyat yaratadi va byurokratik to'siqlarni kamaytiradi.

Bundan tashqari, sudlar faoliyatini kuzatish va ular haqida ma'lumot olish imkoniyatlari kengaytirilgan. Bu esa fuqarolarni sud tizimiga yanada ko'proq jalb qilishga xizmat qilmoqda. Natijada, sudga murojaat qilishning soddalashishi, fuqarolarni sud tizimiga bo'lgan ishonchlarini oshirishga yordam bermoqda.

Jinoyat va fuqarolik sudlarida amalga oshirilgan islohotlar sud amaliyotining sifatini oshirdi. Jinoyat ishlarida sudlarning ishlash tezligi va samaradorligi oshdi, shuningdek, ishlarni ko'rib chiqish jarayonida adolat va xolislik tamoyillari yanada kuchaytirildi. Elektron tizimlarning joriy etilishi, sudlarda ko'rilayotgan ishlarni avtomatlashtirish, tergov jarayonlarini va sudlovni yanada tezlashtirdi. Bu o'zgarishlar sud ishlarining samarali va tezkor ko'rib chiqilishini ta'minladi, shu bilan birga jinoyat ishlarining yuqori sifatini saqlashga imkon yaratdi.

Fuqarolik sudlarida ham ko'plab ijobiy o'zgarishlar amalga oshirildi. Fuqarolar o'rtasidagi nizolarni hal qilishda odil sudlovni ta'minlash, shaffoflik va ochiqlikni oshirish, sud ishlarini tez va samarali ko'rib chiqishning yangi mexanizmlarini joriy etish natijasida fuqarolarning sud tizimiga bo'lgan ishonchi ortdi. Fuqarolik

sudlarida xolislikka asoslangan qarorlar qabul qilinmoqda, bu esa jamiyatda huquqiy adolatni ta'minlashga xizmat qilmoqda.

Sud qarorlarining ijrosi sud tizimining samaradorligi uchun muhim omildir. O'zbekiston Respublikasida sud qarorlarini ijro etish mexanizmlarini takomillashtirish maqsadida bir qator yangiliklar kiritildi. Ijro etuvchi organlarning faoliyatini raqamlashtirish, ijro etish jarayonlarini kuzatishning shaffofligini oshirishga qaratilgan yangi tizimlar yaratildi. Elektron tizimlar yordamida sud qarorlarini ijro etish jarayonini onlayn tarzda kuzatish imkoni berildi. Bu esa sud qarorlarining ijrosi tez va samarali amalga oshirilishini ta'minlaydi.

Sud qarorlarining ijrosi mexanizmlaridagi bu yangiliklar, shuningdek, fuqarolarga o'z huquqlarini amalga oshirishda yanada tezroq va osonroq imkoniyat yaratdi. Ijro etuvchi organlarning yanada samarali faoliyati fuqarolarga adolatli qarorlar va ijro mexanizmlarini o'z vaqtida taqdim etadi.

Sud tizimiga nisbatan jamoatchilik ishonchining oshishi — sud-huquq islohotlarining eng muhim amaliy natijalaridan biridir. O'zbekiston Respublikasida o'tkazilgan sotsiologik tadqiqotlar natijasida sudga bo'lgan ishonchning sezilarli darajada oshgani aniqlandi. Sud jarayonlarining shaffofligi, sudning mustaqil faoliyati va qarorlarning tezkorligi fuqarolarni sud tizimiga yanada ishonch bilan qarashga undadi.

Sotsiologik so'rovlar natijasida, fuqarolar sud tizimiga bo'lgan ishonchini oshirishda sudlarning adolatli qarorlar chiqarishi va samarali ishlashining muhim rol o'ynashini ta'kidladilar. Sud tizimining islohotlarga bo'lgan reaksiyasi va ijobiy o'zgarishlar jamiyatda sudga nisbatan ishonchni mustahkamladi.

O'zbekiston Respublikasida sud-huquq tizimini isloh qilish borasida amalga oshirilayotgan keng ko'lamli o'zgarishlar, yuqori darajadagi yutuqlarga olib kelsa-

da, ba'zi huquqiy va tashkiliy to'siqlar ham mavjud. Ushbu bo'limda, sud tizimidagi islohotlar jarayonida uchrayotgan muammolar, jumladan, sud hokimiyatining mustaqilligiga tahdidlar, sud qarorlarining ijrosi va normativ-huquqiy bazadagi nomuvofiqliklar kabi masalalar ko'rib chiqiladi.

Sud-huquq islohotlarining muvaffaqiyatli amalga oshirilishi uchun, birinchi navbatda, amaliyotda duch kelayotgan huquqiy va tashkiliy to'siqlarni bartaraf etish zarur. Afsuski, ba'zi hollarda, sud tizimida islohotlarni amalga oshirishda ba'zi huquqiy normalarning aniq va samarali ishlatilmasligi, shu bilan birga, sud organlarining tashkil etilishi va ularning faoliyatidagi samaradorlikning pastligi yuzaga kelmoqda. Bunda, ba'zi holatlarda sudlarda ishlov berilayotgan ishlarning kechiktirilishi yoki byurokratik to'siqlar paydo bo'lishi mumkin. Bu o'z navbatida fuqarolarning sud tizimiga bo'lgan ishonchini pasaytiradi hamda islohotlarni to'g'ri va samarali amalga oshirishga to'sqinlik qiladi.

Tashkiliy jihatdan, sud tizimining samarali ishlashi uchun malakali sudyalar va ishchi xodimlarning tayyorgarligi ham muhimdir. Hozirgi kunda, ba'zi sudyalar va boshqa xodimlar malaka oshirish va ilg'or texnologiyalarni qo'llashda cheklovlarga duch kelmoqda. Sud tizimining malakali kadrlar bilan ta'minlanishi, huquqiy adolatni ta'minlashda muhim ahamiyatga ega bo'lishi mumkin. Tashkiliy muammolarni hal qilish uchun sud tizimini qayta tashkil etish va kadrlar siyosatini takomillashtirish zarur.

Sud-huquq islohotlarining samaradorligi sudyalar mustaqilligiga to'g'ridan-to'g'ri bog'liqdir. Sudyalar mustaqilligi — huquqiy davlatning muhim tamoyili bo'lib, sudlarning xolis va mustaqil faoliyat yuritishiga imkon yaratadi. Afsuski, ba'zi hollarda sudyalar mustaqilligiga tahdidlar yuzaga kelishi mumkin. Bunga tashqi siyosiy va iqtisodiy bosimlar, davlat organlari va boshqa manfaat guruhlarining sud tizimiga aralashuvi sabab bo'lmoqda. Bunday tahdidlar sud

tizimiga bo‘lgan ishonchni kamaytiradi va sud qarorlarining haqqoniyligiga shubha uyg‘otadi.

Sudyalar mustaqilligini himoya qilish va sudning daxlsizligini ta'minlash uchun bir qator chora-tadbirlar ko‘rilmoqda. Shu bilan birga, sudyalar uchun tashqi ta'sirlardan himoya qilishga qaratilgan huquqiy mexanizmlar yanada kuchaytirilishi kerak. Sud tizimi mustaqil va xavfsiz faoliyat yuritishi uchun muhim huquqiy va tashkiliy islohotlarni amalga oshirish zarur.

Sud qarorlarining ijrosi — sud-huquq tizimining samarali ishlashining asosiy ko‘rsatkichlaridan biridir. Biroq, sud qarorlarining ijrosi bilan bog‘liq ba'zi muammolar mavjud. Sud qarorlarining ijrosi kechikishlar yoki noto‘g‘ri ijro etilishiga olib kelishi mumkin, bu esa fuqarolarning huquqlarining to‘liq ta'minlanishiga xalaqit beradi. Bunda ijro etuvchi organlarning tizimli va samarali faoliyati juda muhim ahamiyatga ega. Ijro mexanizmlarining raqamlashtirilishi va avtomatlashtirilmasligi ham samarali ijro tizimini yaratishda muhim to‘siq bo‘lib qolmoqda.

Bundan tashqari, sud qarorlarining ijrosi va ijro tizimidagi o‘zgarishlarga kutilgan darajada tezkorlik bilan moslashish, ko‘plab muammolarni bartaraf etishga yordam beradi. Sud qarorlarini amalga oshirishda to‘siqlarni kamaytirish uchun ijro etuvchi organlarning faoliyatini yanada tizimli va shaffof qilish zarur.

Sud-huquq tizimidagi muammolarning yana biri normativ-huquqiy bazadagi nomuvofiqliklardir. Huquqiy islohotlar jarayonida ko‘plab yangi normativ hujjatlar qabul qilingan bo‘lsa-da, ba'zi hollarda yangi qonunlar va normativ hujjatlar o‘rtasida qarama-qarshiliklar yoki nomuvofiqliklar mavjud. Bu, o‘z navbatida, sud ishlarini ko‘rib chiqishda va qarorlar chiqarishda noaniqliklarga olib keladi. Bunday nomuvofiqliklar sudlar tomonidan qonunlarni ta'riflashda qiyinchiliklar yaratadi, bu esa sudlovning xolisligi va adolatligiga ta'sir ko‘rsatishi mumkin.

Normativ-huquqiy bazadagi nomuvofiqliklarni hal qilish uchun qonunlar va normativ hujjatlarni izchil va tizimli ravishda takomillashtirish zarur. Yangi qonunlar va huquqiy normalar o'rtasidagi moslikni ta'minlash, huquqiy tizimning samaradorligini oshirishga yordam beradi. Shuningdek, qonunlarni ishlab chiqishda ularning amaliyotdagi qo'llanishini yoritish va tizimli nazoratni kuchaytirish lozim.

Sud-huquq tizimidagi islohotlar jarayonida bir qator muammolar va to'siqlar mavjud bo'lib, ularni bartaraf etish uchun kompleks huquqiy va tashkiliy choralar ko'rilishi kerak. Huquqiy va tashkiliy to'siqlar, sudyalarning mustaqilligiga tahdidlar, sud qarorlarining ijrosi va normativ-huquqiy bazadagi nomuvofiqliklar tizimning samaradorligini pasaytiradi. Shu sababli, sud tizimining islohotlarini muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun ushbu muammolarni hal etish va tizimni yanada takomillashtirish zarur.

Sud-huquq tizimidagi islohotlar, asosan, fuqarolarning huquqiy manfaatlarini himoya qilish, adolatni ta'minlash va davlatda qonun ustuvorligini o'rnatish maqsadida amalga oshiriladi. Shuningdek, sud tizimi samaradorligini oshirish va uning xalqaro tajribaga mosligini ta'minlash uchun bir qator takliflar va tavsiyalar mavjud. Ushbu bo'limda sud tizimini takomillashtirish uchun zarur bo'lgan ba'zi takliflar va tavsiyalar taqdim etiladi.

Sud-huquq tizimining samarali ishlashi uchun uning huquqiy asoslarini yanada mustahkamlash zarur. Buning uchun quyidagi chora-tadbirlar amalga oshirilishi kerak:

- Huquqiy normalar va normativ-huquqiy bazaning izchilligi: Sud tizimi faoliyatini tartibga soluvchi normativ-huquqiy hujjatlar orasida qarama-qarshiliklar mavjud. Bunday nomuvofiqliklar sud jarayonlarining kechikishiga yoki noto'g'ri qarorlar chiqarilishiga olib keladi. Shu sababli,

qonunlar va normativ hujjatlarni doimiy ravishda qayta ko'rib chiqish va ularni yangilash, o'rtadagi nomuvofiqliklarni bartaraf etish lozim. Har bir yangi huquqiy norma va qonun ijro etish amaliyotida to'liq qo'llanilishi uchun mavjud me'yoriy bazani tizimli ravishda yangilash zarur.

- Sudyalar mustaqilligini ta'minlash: Sud hokimiyati mustaqilligi va sudyalar daxlsizligini kafolatlash — demokratik jamiyatning ajralmas qismidir. Sud tizimidagi islohotlar jarayonida sudyalar mustaqilligini yanada mustahkamlash uchun huquqiy mexanizmlarni rivojlantirish va sudyalar faoliyatini tashqi bosimlardan himoya qilish zarur. Sudyalar mustaqilligi fuqarolarga faqat adolatli va xolis sudlovni ta'minlash imkonini beradi.

Sud-huquq tizimi islohotlari faqat qonunlar va normativ-huquqiy hujjatlarni yangilash bilan cheklanmasligi kerak. Shuningdek, huquqni qo'llash amaliyotini takomillashtirish ham zarur. Bu borada quyidagi takliflar kiritiladi:

- Elektron sud tizimlarini joriy etish va raqamlashtirish: Sud amaliyotini samarali yuritish uchun elektron sud tizimlarini joriy etish va raqamlashtirishni kengaytirish kerak. Elektron sud tizimlari sud ishlarini tezlashtirish, qarorlar chiqarish jarayonini soddalashtirish va shaffofligini oshirish imkonini beradi. Shuningdek, sud ishlari bo'yicha onlayn monitoring tizimlarini joriy etish, fuqarolarga sud jarayonlari haqida real vaqtda ma'lumot olish imkonini yaratadi.
- Sudyalar malakasini oshirish: Sudyalar malakasini oshirish jarayonini yanada kuchaytirish zarur. Bu, o'z navbatida, sudyalar tomonidan chiqarilayotgan qarorlarning sifatini oshiradi. Yangi huquqiy normalar va zamonaviy yuridik yondashuvlarni o'zlashtirish uchun sudyalar uchun doimiy malaka oshirish kurslarini tashkil etish muhimdir.

O'zbekiston sud-huquq tizimi xalqaro huquq va sud tizimlariga moslashish va ulardan foydalangan holda yanada mustahkam, samarali tizimni yaratish zarur. Bunga quyidagi tavsiyalarni kiritish mumkin:

- ✓ Xalqaro huquq standartlari va amaliyotlarini o'rganish: O'zbekiston sud tizimi xalqaro huquqiy tamoyillarga muvofiq ishlashi uchun, xalqaro sud tizimlarining tajribasini o'rganish va bu tajribalarni milliy tizimga integratsiyalash zarur. Xalqaro sud tizimlarida ishlatiladigan eng yaxshi amaliyotlar va yuridik normativlar O'zbekiston sud tizimining samaradorligini oshirishda yordam beradi.
- ✓ Xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlikni kengaytirish: Xalqaro tashkilotlar bilan samarali hamkorlikni rivojlantirish, o'zaro tajriba almashish, sud-huquq tizimining eng zamonaviy va samarali mexanizmlarini o'rganish imkonini beradi. Xalqaro tajriba asosida sud tizimini takomillashtirish va ijtimoiy adolatni ta'minlash uchun xalqaro tashkilotlar bilan doimiy aloqada bo'lish muhimdir.

Sud tizimi samarali ishlashi va fuqarolarning sudlarga bo'lgan ishonchini oshirish uchun jamoatchilik ishtirokini kuchaytirish juda muhimdir. Bu borada quyidagi tavsiyalarni ko'rib chiqish mumkin:

1. Sud jarayonlarining ochiqligini ta'minlash: Sud tizimining shaffofligi va fuqarolar uchun ochiqligi sudga bo'lgan ishonchni oshiradi. Sud jarayonlarini jamoatchilikka yanada ochiq qilish, sud qarorlarini jamoatga e'lon qilish orqali fuqarolarning huquqiy ongini oshirish mumkin. Bunda ommaviy axborot vositalari va internetning roli muhimdir.
2. Jamoatchilikni sud jarayonlariga jalb qilish: Fuqarolarni sud jarayonlarida faol ishtirok etishga rag'batlantirish, sud tizimining adolatli va shaffof ishlashini ta'minlash uchun zarurdir. Sud tizimining faoliyatini ommaviy

yoritish va jamoatchilikni doimiy ravishda xabardor qilish, islohotlarning samaradorligini oshiradi.

Sud-huquq tizimining islohotlarini samarali amalga oshirish uchun yuqoridagi tavsiyalarni nazarda tutish zarur. Sud tizimining huquqiy asoslarini mustahkamlash, huquqni qo'llash amaliyotini takomillashtirish, xalqaro tajribani o'rganish va integratsiyalash, shuningdek, jamoatchilik ishtirokini kuchaytirish orqali tizimning samaradorligini oshirish mumkin. Ushbu tavsiyalarni amalga oshirish, O'zbekistonning sud-huquq tizimini yanada adolatli va shaffof qilishga yordam beradi

Xulosa

O'zbekistonda sud-huquq tizimidagi islohotlar adolatni ta'minlash, huquqni qo'llash va fuqarolar huquqlarini himoya qilishda muhim rol o'ynaydi. Ushbu islohotlar sud hokimiyati mustaqilligini mustahkamlash, sud tizimini raqamlashtirish va adolatli sudlovni ta'minlashga qaratilgan. Shuningdek, sudyalarning malakasi oshirilmoqda va sud jarayonlari yanada shaffof holga keltirilmoqda.

Biroq, jarayon davomida ba'zi tashkiliy va huquqiy to'siqlar saqlanib qolmoqda, masalan, sud qarorlarining ijrosi va normativ-huquqiy bazadagi muammolar. Bu muammolarni hal etish uchun qo'shimcha chora-tadbirlar ko'rish zarur.

O'zbekistonda sud-huquq tizimi islohotlarining istiqbollaridan biri — xalqaro tajribalarni o'rganish va integratsiya qilish, shuningdek, sud tizimini raqamlashtirish orqali yanada samarali qilishdir. Bunda sud tizimi islohotlarini joriy etish fuqarolarga adolatli sudlov imkoniyatlarini yaratadi, sudga bo'lgan ishonchni oshiradi va qonun ustuvorligini mustahkamlaydi.

O'zbekistonda sud-huquq tizimi islohotlari jamiyatdagi ijtimoiy adolatni ta'minlashga, fuqarolarning huquqiy himoyasini kuchaytirishga xizmat qiladi.

Islohotlarning davom ettirilishi esa tizimni yanada samarali va shaffof qilish imkonini beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. **O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi** – www.lex.uz
2. **O‘zbekiston Respublikasi Fuqarolik protsessual kodeksi** – Fuqarolik ishlarining yuritilishi, sud amaliyoti va protsessual jarayonlar. www.lex.uz
3. **O‘zbekiston Respublikasi "Sud-huquq islohotlari to‘g‘risida"gi Farmoni** – Sud-huquq islohotlarining yangi bosqichini belgilovchi hujjat. www.lex.uz
4. **"O‘zbekiston sud tizimi va huquqiy islohotlar"** – O‘zbekiston sud tizimi va uning islohotlari bo‘yicha ilmiy maqolalar va tadqiqotlar. scholar.google.com
5. **"Jinoyat sudlovining asosiy tamoyillari"** – Jinoyat protsessual huquqi va sudlov amaliyoti bo‘yicha ilmiy maqolalar. scholar.google.com
6. **BMT (Birlashgan Millatlar Tashkiloti) hujjatlari** – BMTning sud tizimi va huquqiy islohotlarga doir qaror va rezolyutsiyalar. www.un.org
7. **Venetsiya komissiyasi hujjatlari** – Venetsiya komissiyasining sud-huquq tizimi bo‘yicha tavsiyalar va hujjatlari. www.venice.coe.int